

Universitatea Babeș-Bolyai

Facultatea de Litere

Reconfigurarea modernismului. Romanul românesc față cu o cultură a modernității

Coordonator științific

Prof. Univ. Dr. Corin BRAGA

Doctorand

Amalia-Maria COTOI-MICU

Cluj-Napoca

2023

Cuprins

Cuvânt înainte/4

PARTEA I. Modernism și postmodernism

Modernismele secolului 21. Problema periodizării și cazul românesc/9

Studiile moderniste în secolul 21. Condiția modernă postbelică sau de ce postmodernismul iese astăzi din schemă?/21

Viața postbelică a modernismului românesc: un *afterlife*?/34

PARTEA II. Comunitate

Comunitatea recompusă și modelele de filiație de la începutul secolului al 20-lea/59

Comunitatea modernă între design rațional și design emoțional/81

Mobilitate și experiență în literatura modernistă locală/95

PARTEA III. Memorie

Locurile substructive ale memoriei din ultimul veac/115

Respectul discursului mnemonic față de comunism și ipostazele memoriei culturale de la începutul secolului al 20-lea/132

Memoria modernismului și a modernității din literatura interbelică/143

PARTEA IV. Corp

Întoarcerea spre interioritate. Un blocaj psihologic/166

„Ambiția realistă” a modernismului/181

O definiție la cald a modernismului: monologul interior/188

Bibliografie/205

Rezumat

Cuvinte cheie: modernism, modernitate, postmodernism, postmodernitate, comunitate, memorie, cosmopolitism, corporalitate.

Subiectul acestei teze poate fi revendicat de mai multe domenii: istoria literară, studiile culturale, sociologia literară, teoria literară. Dintre toate, credem că cel în care se înscrie cu cele mai multe șanse de adecvare este teoria. Este vorba despre o teorie a unui corpus, a unor practici și a unei poetici care sunt cunoscute în cultura literară occidentală, cu precădere anglosaxonă, sub numele de modernism. Modernismul, însă este strâns legat de un alt concept, mai larg și mai dificil de cuprins, și anume acela de modernitate.

Platforma pe care acestea se întâlnesc și conlucrează este cea a studiilor moderniste angloamericane (*Modernist Studies*), care au încercat în ultimele trei decade să reviziteze legăturile dintre dimensiunea estetică și cea socială a literaturii și să arate că numitorul comun al literaturii care se naște după Revoluția Industrială (1840) este unul, în primul rând, critic. Înțelegem modernitatea în sensul istoriei ideilor, ca pe o modernitate lungă, „științifică”, așa cum e ea definită de Bruno Latour (1991) sau de un continuator al Școlii de la Frankfurt, ca Hartmut Rosa (2013). Aceasta se naște odată cu științele naturale în secolul al 17-lea, se amplifică și se acutizează pe fundalul Revoluției Industriale (1760-1840) și se extinde apoi de-a lungul întregului secol al 20-lea, prin mijloacele de difuzare a informației, de multiplicare a imaginii și de o infrastructură care permite accelerarea ritmului existenței. Nu ne raportăm la modernitate ca la un vector al progresului și deci al noutății. Înțelegem modernitatea în termenii unei realități compozite și dinamice, una în care corpul social și, mai târziu, al viului, înlocuiește corpul sacru și alegoric al Bisericii și în care politicul, economicul și științificul devin cadrele de gândire pragmatică cu care este înlocuită dimensiunea onto-teologică. Fără să vrem să negăm traversarea dincolo de binomul natură-cultură, postulată de Philippe Descola în anii 2000, credem că ceea ce reușim să construim, aplicat pe un corpus românesc, este o cultură a modernității.

În primul capitol al lucrării, unul gândit cu rol introductiv, plecăm de la instrumentarul furnizat de studiile moderniste și ne propunem să realizăm o radiografie a unui modernism românesc al secolului 21. Arătăm de ce postmodernismul american a eșuat atât ca discurs teoretic,

cultural, cât și ca o categorie conceptuală făcută să depășească modernismul și modernitatea, dar și de ce acest eșec e relevant astăzi în economia studiilor moderniste. Ne oprim, în cele din urmă, asupra „neomodernismului” și arătăm cum dezbaterile post-moderniste pe marginea termenului contribuie la o monumentalizare a modernismului românesc, al cărui singur rol ar fi devenit acela de a fi depășit de postmodernism. În al doilea capitol, schițăm liniile unei sociologii literare, pornind de la configurarea comunității, de la statutul familiei și de la cum sunt reprezentate cele două dimensiuni ale existenței sociale – cea privată și cea publică – în lumea post-industrială, din perspectiva teoriilor comunitare și a studiilor care au în vedere legăturile de rudenie (*Kinship studies*). În plus, urmărim felul în care mobilitatea fără precedent dată de eficientizarea infrastructurii de transport, material și informațional, contribuie, în literatura română, la construirea unui imaginar al unei culturi cosmopolite a tinereții, perpetuată și în societățile de astăzi. În al treilea capitol, plecăm de la cadre temporale mai largi, furnizate de studiile memoriei (*Memory Studies*), și analizăm dialectica dintre memorie și istorie pe parcursul secolului al 20-lea, pentru a restrânge apoi discuția la „un roman al memoriei”, așa cum este el înțeles de critica românească. În final, ne oprim asupra ramificațiilor mult mai adânci ale unui discurs asupra memoriei care e contemporan cu Maiorescu și care intră în literatura română prin cadre mai degrabă informale, pentru a-și găsi apoi forma potrivită prin importul romanului proustian. În ultimul capitol, ne ancorăm cercetarea în teoria furnizată de naratologia cognitivă și în tendințele ecocriticii, pentru a urmări mobilitatea corpului în romanul modernist românesc, ca element relațional între caracterul „psihologic” al romanului și mediul social cu care se articulează și fără de care nu are sens.

Dacă aducem modernismul în laboratoare complexe – al comunității și al societății, al memoriei și al istoriei, al minții în-corporate – o facem pentru a explicita o dialectică a modernității, care însuflă aceeași dinamică modernismului, dar și pentru a arăta că modernismul este o formă vie care iese teafără din disputa cu postmodernismul, dar și din conflictul dintre literatura angajată și cea autonomă.